

all experimental groups had a greater absolute live weight increase than the heifers in the control groups.

A similar pattern was observed for the growth rate of heifers. Thus, the average daily gains of body weight in the experimental heifers, which were kept in cages on deep straw bedding, were: the first series 800 ± 50 g, the second – 900 ± 30 g, the third – 1020 g, the fourth – 1120 g, the fifth – 1220 g, whereas in the control group, respectively: 600 ± 55 g, 600 ± 35 g, 680 ± 35 g, 560 ± 35 and 640 ± 35 g ($p \leq 0.001$ in all cases) in favor of the animals of the experimental group.

Keywords: heifer, live weight, average daily gain, colostric-preventive period.

DOI 10.32900/2312-8402-2019-121-60-75

УДК 636.13.082

ВПЛИВ ТРАКЕНЕНСЬКОЇ ПОРОДИ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВЕРХОВОЇ ПОРОДИ КОНЕЙ

Бєлікова К. В.,² пошукач
Ткачова І. В., д. с.-г. н., с. н. с.
Кунець В. В., к. іст. н., с. н. с.
Інститут тваринництва НААН

Метою досліджень було вивчення впливу коней тракєненської породи на формування популяції української верхової породи від початку її створення і на усіх етапах селекційного удосконалення.

Початок роботи з виведення української верхової породної групи коней характеризується випробуванням різних варіантів схрещувань, добором якісного селекційного матеріалу, в тому числі плідників і кобил тракєненської породи. У подальшій роботі збільшилась роль тракєненських жеребців.

На початок апробації половина кобила маточного складу кінних заводів були одержані від схрещування з тракєненською породою. На час затвердження породи (1990 р.) збільшилась кількість кобил бажаних генеалогічних комплексів: англо-російсько-тракєно-угорського, англо-тракєно-угорського, англо-ганноверо-угорського, англо-угорського, які у сумі склали 76,1 %.

При закладанні генеалогічних ліній в українській верховій породі значну роль зіграли жеребці-плідники тракєненської породи: Тайфун, Т 11 Водопад, Т 54 Хобота 106, Т 109 Еол, а також помісні: 2 Безпечний, Т 09 Хінін 73.

Аналіз походження кобил – родоначальниць маточних родин в українській верховій породі показав, що родоводи провідних з них побудовані на основі тракєненської породи. Найчисельніша маточна родина 159 Теми – дочки тракєненського жеребця Тайфуна, складає 13,2 % маток української верхової породи. Всього у породі кобил, що належать до маточних родин тракєненського походження – 37,9 %.

За результатами оцінки жеребців, що використовувались у селекційному процесі у період 2005-2015 років, до відтворення коней української верхової породи було дібрано 199 жеребців-плідників, у тому числі 20 (10,1 %) – тракєненської породи.

² Науковий керівник – д. с.-г. н., с. н. с. Ткачова І. В.

Аналізом родоводів коней, що брали участь у змаганнях міжнародного і національного рівня у період 2000-2015 років встановлено, що більшість коней з вибірки були чистопородними і походили з класичних ліній української верхової породи: Безпечного, Хобота, Гугенота, Хрустала (52,0 %).

Частка коней, одержаних від жеребців-плідників тракененської породи становила 20,5 %. Встановлено, що найбільша частка переможців змагань національного рівня – серед потомства тракененських жеребців (61,2 %). Частка переможців змагань міжнародного рівня найбільша серед коней, одержаних від жеребців чистокровної верхової породи (14,7 %).

Таким чином встановлено, що від початку створення до сучасного етапу удосконалення української верхової породи, значний вплив на неї здійснили коні тракененської породи.

Ключові слова: **коні, українська верхова порода, тракененська порода, генеалогічні лінії, маточні родини, генеалогічний комплекс.**

Українська верхова порода створена шляхом складного відтворного схрещування місцевих помісних кобил із плідниками кращих верхових порід світу: російської і чистокровної верхових, тракененської, угорської, ганноверської, арабської. При її створенні та удосконаленні широко використовувались представники тракененської породи [1].

Тракененська порода, що бере початок свого створення з 1732 року – єдина у Німеччині порода спортивного призначення, яку розводять в чистоті, з допущенням чистокровних порід. Так, у племінній роботі з породою завжди використовували кращих представників чистокровної верхової і арабської порід, особливо у роки моди на скачки і стипль-чези. Чисельність породи у Німеччині близько 2500 кобил і 270 жеребців [2, 3].

Благородний екстер'єр і висока спортивна роботоздатність сприяли використанню тракененських коней для удосконалення ганноверської, голштинської, вестфальської, торійської і багатьох інших порід спортивного напрямку роботоздатності [4].

До СРСР коней тракененської породи почали завозити з 1925 року, і пізніше – у 1945 році, коли радянські війська увійшли на територію заводу «Тракенен» і частина ремонтних коней була відправлена у кінний завод ім. Кирова, в якому й вели наступну племінну роботу з породою. Тракененська порода використовувалась при виведенні і удосконаленні багатьох порід коней колишніх союзних республік, в тому числі – української верхової [1].

Розробкою схем і програм використання тракененської породи у вітчизняному кіннозаводстві займалися Волков Д. А., Латка О. М., Новиков О. О. та інші дослідники [6, 7]. Згідно цих програм, створення і удосконалення української верхової породи здійснювали із постійним залучанням до племінної роботи плідників тракененської породи. На сучасному етапі удосконалення української верхової породи здійснюється з використанням провідних порід коней спортивного напрямку світу, однією з яких залишається тракененська порода. Таким чином, дослідження впливу поліпшуючих порід на формування порід коней вітчизняної селекції є актуальним питанням.

Мета досліджень полягала у вивченні впливу коней тракененської породи на формування популяції української верхової породи.

Матеріали та методи досліджень. Об'єктом досліджень було поголів'я племінних коней суб'єктів племінної справи з розведення коней української верхової породи.

Матеріалом для досліджень слугували державні племінні книги коней української верхової породи (I-VIII томи), база даних, створена за документами первинного племінного обліку, плани і програми селекції української верхової породи, каталоги жеребців-плідників, допущених до племінного використання в українській верховій породі. Проаналізовано кількісний та якісний склад коней тракененської породи, які здійснили вплив на формування української верхової породи.

Результати досліджень. Створення української верхової породи було розпочато у повоєнні роки із надходженням до кінних заводів СРСР значної кількості коней за репараціями [8]. На початок 1948 року в Українському кінному заводі № 173 було зібрано 308 кобил і 25 жеребців-плідників, у тому числі велика група коней угорського походження (фуріозо-норт стар, ноніус, гідран). Із жеребців 9 голів були тракененської породи, 4 – ганноверської, 1 – угорської, 5 – чистокровної верхової, 6 – помісей з чистокровною верховою. З 1945 по 1948 роки в кінному заводі вивчали прибулий відтворювальний склад, виявляли кращих жеребців і кобил, розпочали роботу з визначення бажаних результатів підбору. Одночасно встановлювали напрям племінної роботи заводу. Крім того, ці роки були періодом найбільшої акліматизації коней, завезених у завод.

Перший етап роботи з виведення української верхової породної групи коней характеризується випробуванням різних варіантів схрещувань, добором якісного селекційного матеріалу [9].

У заводській книзі жеребців-плідників Українського військового кінного заводу № 173 за 1943-1959 роки записані перші жеребці-плідники, які були задіяні у створенні нової породи:

– російської верхової породи – 2 Глобус, вор., 1934 (Образчик – Годувальниця);

– східно-прусської породи – 1 Альпіні, руд., 1937 (Альпінгер – Траубе); 3 Посейдониус, руд., 1942 (Перінгер – Гумер); 4 Тайфун, руд., 1938 (походження не встановлене);

– чистокровної верхової породи – 675 Ахілл, гн., 1932 (470 Хайкліф – 210 Андромеда); Вісмут, гн., 1945 (1119 Моряк – 1899 Версія); 88 (1450) Герус, гн., 1937 (610 Грегор – 1458 Сандрільона II); Карара, гн., 1944 (походження не встановлене); 14 Мат, гн., 1931 (Май-Джонг – Гароне), народж. у Польщі; 1119 Моряк, гн., 1933 (604 Будинок – 423 Мрія); 35 Ніргілі, гн., 1944 (1473 Глазго – 1329 Ніаві); 11 (1861) Рабке, руд., 1940 (Caissot – Rapallo), народж. в Угорщині; 29 (1872) Расход, руд., 1939 (1209 The Recorder – 330 Хіва II); 27 (889) Стімуд, гн., 1932 (171 Сімпятяга – 415 Марілла); 30 Топ Вейт 9, руд., 1938 (Weissdorn – Tourie), народж. в Угорщині;

– ганноверської породи – 2 Шабернак 48, бур., 1935 (Шорсе – Адель); 3 Хандзік 4, гн., 1940 (Хальт – Юона);

– тракененської породи – 3 Ейнгарт, т.-руд., 1941 (Пільг ер – Ейнцаль);

– угорської породи – 5 Ковиль, т.-гн., 1946 (Калим – Вигода);

– англо-угорський – 003 Реальний, гн., 1938 (1198 Роор – Левада);

– напівкровні (помісі II покоління з чистокровною верховою породою) – 005 Атаман, т.-гн., 1947 (ч/в 26 Амон – 27 Азіатка); 002 Берег, гн., 1946 (ч/в Гамбург – Берданка); 004 Грач, гн., 1947 (27 Гастрольор – 47 Чаша); 006 Рур, гн., 1947 (ч/в Ринг – Роза).

Пізніше у відтворювальний склад заводу були введені і інші жеребці, значна кількість яких належала саме до тракененської породи.

У 1947 році на половині маточного складу Українського кінного заводу № 173 використовували ганноверських жеребців, на 25 % поголів'я – чистокровних верхових і на 25 % – тракененських жеребців. У 1948 році збільшилась роль тракененських жеребців за рахунок зменшення використання ганноверських. Чистокровними верховими жеребцями покрили близько третини всього складу кобил. У 1949 році близько 30 % кобил було спаровано з чистокровними верховими жеребцями, 36 % – з тракененськими, 22 % – з ганноверськими, решту – парували з жеребцями, вирощеними в Українському кінному заводі № 173.

За період роботи з 1945 по 1950 роки в Українському кінному заводі було одержано і вирощено групу коней бажаного верхово-запряжного типу, здебільшого представленою приплодом ганноверських і тракененських жеребців: Тайфун, Марк-Граф, Альбіні, Шторм, Хрусталь, Ейнгард, Флінгер тощо. Отриманих коней крупного типу, як найбільш бажаного за типом і роботоздатністю, розводили «у собі», помісей небажаних типів підводили під повторне схрещування з жеребцями вихідних порід. У 1951 році до відтворювального складу було введено 130 помісних кобил першого покоління, що становило 43,3 % від усього маточного складу, задіяного у створенні породної групи.

Другий етап характеризується створенням на основі масиву коней верхово-запряжного типу крупного спортивного коня верхового типу. Цей період співпав із розформуванням кавалерії, розвитком індустрії і машинобудування, тому масове конярство потребувало переорієнтації на кінний спорт. У зв'язку з цим, у парувальний сезон 1953 року, за вказівкою Головного управління кінних заводів МСГ СРСР про перехід на виробництво крупного спортивного коня верхового типу, в Українському кінному заводі № 173 були зосереджені жеребці чистокровної верхової породи, що найбільше відповідали цій меті і яких підводили до кобил ганноверо-угорських та тракено-угорських генетичних комплексів.

Одночасно, у 1953 році Українською зональною дослідною станцією був розроблений цілеспрямований перспективний план селекційно-племінної роботи на 1953-1958 рр. із завданням виведення верхово-запряжного коня шляхом складного відтворювального схрещування маточного складу кількох верхових і верхово-запряжних порід, в тому числі – тракененської. Кобил основного типу призначали до схрещування з жеребцями угорської та тракененської порід і помісними верхово-запряжними жеребцями, одержаними в Українському кінному заводі № 173. Метою використання для схрещування тракененської породи було поліпшення стрибкових і рухових якостей молодняка, тобто – переорієнтація української верхової породної групи на спортивний напрям використання.

За період з 1960 по 1975 роки в кінних заводах отримали призначення і були використані у паруванні 9,5 % жеребців-плідників тракененської породи. Цей період роботи характеризується поступовим скороченням кількості жеребців вихідних порід і все більш широким використанням жеребців бажаного генеалогічного комплексу.

Аналізом племінної роботи встановлено, що за цей період було здійснено 2707 підборів кобил і одержано 2076 голів приплоду. В тому числі із жеребцями бажаного типу тракененської породи було спаровано 20,8 % кобил. Найбільш інтенсивно у племінній роботі були використані жеребці, помісні за тракененською породою, які отримали високу оцінку за комплексом ознак: Безпечний (російська верхова × тракененська), 1953 р.н. (Букет – Пластик); Коханий (чистокровна верхова × тракененська × угорська), 1963 р.н. (Хобот – Колонада); Хінін (тракененсь-

ка × угорська), 1951 р.н. (Хеллеспонт – Ігрушка), а також чистопорідні тракєненські: Хобот, 1949 р.н. (Хассгезанг – Бероліне); Водопад, 1961 р.н. (Великий Візір – Дата); Проспект, 1951 р.н. (Пілігрим – Пластік). Жеребці Безпечний, Хобот і Водопад стали засновниками генеалогічних ліній в українській верховій породі [10].

На початок періоду апробації породи, коні української верхової породної групи належали до генеалогічних комплексів, побудованих переважно на тракєненській основі (табл. 1).

Таблиця 1

Генеалогічні комплекси племінних кобил української верхової породної групи на початок апробації (1976 рік)

Генеалогічні комплекси кобил кінних заводів	Кількість кобил	
	гол.	%
Чистокровна верхова×тракєнська×угорська	42	20,39
Чистокровна верхова×ганноверська×угорська	25	12,14
Чистокровна верхова×угорська	33	16,0
Чистокровна верхова×тракєнська×ганноверська×угорська	18	8,73
Чистокровна верхова×російська верхова×тракєненська×угорська	18	8,73
Тракєнська×угорська	8	3,88
Чистокровна верхова×російська верхова×тракєненська	5	2,42
Тракєнська× ганноверська×угорська	5	2,42
Російська верхова×тракєненська×угорська	4	1,94
Російська верхова×тракєненська× ганноверська×угорська	4	1,94
II-IV покоління помісей з чистокровою верховою породою	13	6,31
Інші сполучення	31	15,1
Всього:	206	100
Всього із схрещуванням з тракєненською породою:	104	50,5

Таким чином, на початок апробації половина кобила маточного складу кінних заводів були одержані від схрещування з тракєненською породою.

На час затвердження породи (1990 р.) збільшилася кількість кобил бажаних генеалогічних комплексів: англо-російсько-тракєно-угорського, англо-тракєно-угорського, англо-ганноверо-угорського, англо-угорського, які у сумі склали 76,1 %. Крім того з'явилося 27 конематок п'яти- та шестипорідних комплексів (табл. 2).

Отже, на час апробації кількість кобил української верхової породи збільшилась на 17 %, порівняно із початком апробаційної роботи.

При закладанні генеалогічних ліній в українській верховій породі значну роль зіграли жеребці-плідники тракєненської породи: Тайфун, Водопад, Хобот, Еол а також помісні: Безпечний, Хінін.

Таблиця 2

Генеалогічні комплекси заводських кобил на час апробації (1990 р.)

Генеалогічний комплекс	Всього	
	гол.	%
Чистокровна верхова×російська верхова×тракененська×угорська	48	18,8
Чистокровна верхова×тракененська×угорська	65	25,5
Чистокровна верхова×тракененська×ганноверська×угорська	24	9,4
Чистокровна верхова×ганноверська×угорська	16	6,3
Чистокровна верхова×угорська	18	7,1
Чистокровна верхова×російська верхова×тракененська×ганноверська×угорська	16	6,3
Чистокровна верхова×ахалтекинська×тракененська×угорська	8	3,1
Чистокровна верхова×російська верхова×тракененська	7	2,7
Чистокровна верхова×східнопруська×угорська	5	2,0
Чистокровна верхова×тракененська	4	1,6
Інші	44	17,2
Всього:	255	100,0
Всього із схрещуванням з тракененською породою:	172	67,5

У родоначальнику лінії Тайфуна (рис. 1), руд., 1938 р. н. поєднувались породність, масивність і висока роботоздатність. Тайфун належав до основного типу будови з промірами 162-163-183-21 см. За 10 років племінного використання Тайфуна було одержано численне потомство основного типу. В Українському кінному заводі роботу вели безпосередньо з Тайфуном і його сином – Трафаретом, гн., 1951 (м. Вознікновеніє), який у 1956 році отримав атестат I ступеня на Всесоюзній сільськогосподарській виставці.

Рис. 1. Тайфун, руд., 1938 (тракененська порода, походження не встановлено).

У Провальському кінному заводі використовувався син Тайфуна – Табор (м. Веснушка). Значне розповсюдження лінія отримала на племінних конефермах колгоспів зони діяльності Тернопільської, Київської, Харківської, Дрогобицької ДЗК та Красноградського держплемрозплідника.

Родоначальник лінії Т 54 Хобота 106 (рис. 2), рудий жеребець тракененської породи, від 55 Хассгезанга 14 та 33 Бероліне 58, народжений 1949 року в кінному заводі ім. Кірова, належав до лінії Парсіваля, лінія матері – Дампфросса. Таким чином, Хобот був отриманий у результаті кросу двох видатних на той час за спортивними якостями ліній у тракененській породі. При цьому він був інбредований на Дампфросса (III - IV) та Темпельхютера (V, IV-V, IV). Крім того, у родословній Хобота зустрічаються імена відомих у тракенінській породі коней: Пільгера, Піфагораза, Хіперіона та інших, що сприяло закріпленню ознак, які визначили спортивні успіхи Хобота та його нащадків.

Т 54 Хобот 106 випробувався у гладких скачках: у 2-річному віці на іподромах у Баку та Ростові-на-Дону, а у 3-річному – на заводському іподромі кінного заводу ім. Кірова. У 1961 році у Києві на ВДНГ УРСР отримав атестат першого ступеня та почесне звання «Чемпіон виставки». З 1954 по 1975 роки Т 54 Хобот 106 використовувався в Олександрійському кінному заводі, де від нього отримано 142 нащадки, у тому числі 84 жеребчики та 58 кобилок. Кращий приплід Т 54 Хобот 106 дав у результаті однорідних за типом і роботоздатністю підборів з доньками Баргузіна, Гугенота, Ринга, Безпечного, Грохота, Ізгіба та інших жеребців при англо-тракено-угорських сполученнях. Зі 118 пробонітованих його дітей 78 голів (66,1 %) віднесено до класу еліта, 38 голів (32,2 %) – до першого класу та 2 голови (1,7 %) – до другого класу. Близько 100 його потомків були призначені до відтворювального склад, продані у спорт та на експорт. Особливо вдалим було парування Хобота з англо-угорською кобилою 86 Інфра I, в яких одержано високі класні потомків, у тому числі олімпійського чемпіона – Іхора.

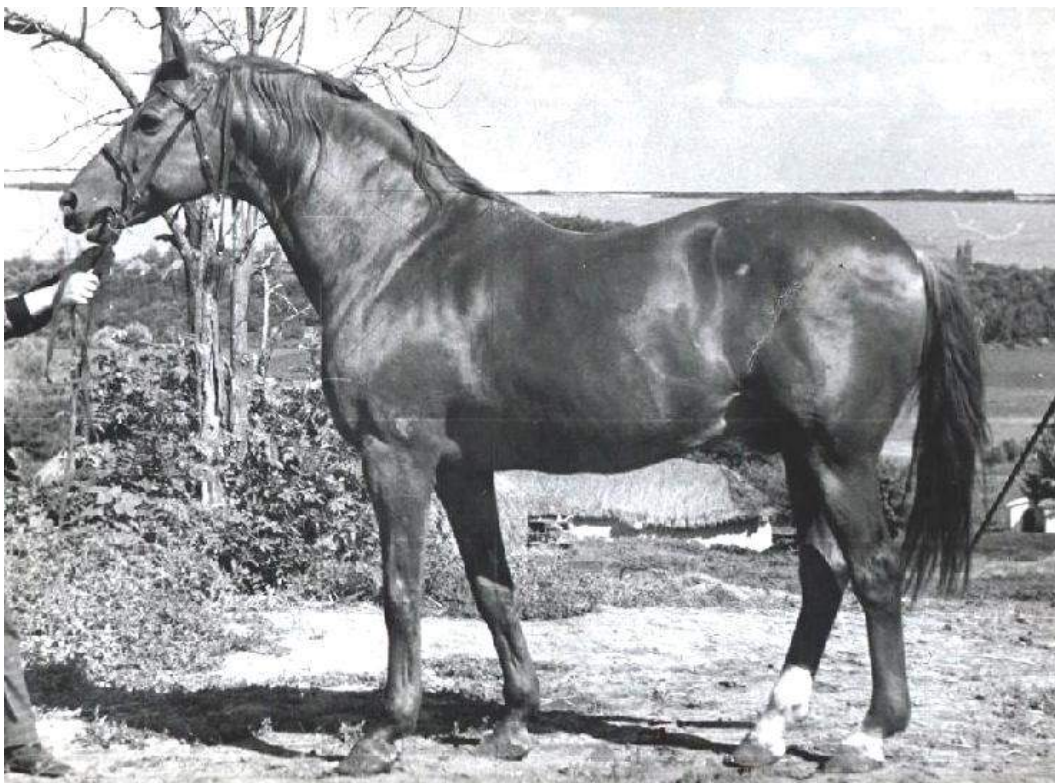

Рис. 2. Т 54 Хобот 106, руд., 1949 (55 Хассгезанга 14 - 33 Бероліне 58).

До відтворювального складу кінних заводів призначали доньок та онучок Т 54 Хобота 106 основного та густого типу англо-тракено-угорського та англо-російсько-верхово-угорського комплексів, із кровністю за чистокровною верховою породою на рівні $\frac{5}{8}-\frac{11}{16}$. Доньки Хобота зазвичай некрупні але масивні, з добре розвиненим кістяком, відмічалися високою плодючістю: відсоток зажереблення – $85,5 \pm 5,0$ %, благополучного вижереблення – $79,9 \pm 4,5$ %, що на 5,0-10,0 % перевищувало аналогічні показники по групах кобил іншого походження.

Доньки Хобота при паруванні з різними жеребцями давали приплід високої якості, типовий для української порідної групи.

Багато потомків Хобота проявили високі здібності у спорті. До племінного складу кінних заводів було зараховано 115 потомків Хобота, у тому числі дітей – 32 голови, онуків – 80 голів (з яких 30 - через доньок). Кращі сини Хобота – продовжувачі лінії: 8 Коханий, руд., 1963 (Т 54 Хобот 106 – 95 Колонада), 10 Резерв, руд., 1966 (Т 54 Хобот 106 – 151 Рига), 57 Іхтіандр, т.-гн., 1969 (Т 54 Хобот 106 – 86 Інфра I), 72 Рух, руд., 1973 (Т 54 Хобот 106 – 148 Радуга), 55 Исход, гн., 1956 (Т 54 Хобот 106 – 368 Ізида).

Родоначальник лінії Т 11 Водопада (рис. 3), рудий жеребець тракненської породи, народжений 1961 року у кінному заводі ім. Кірова від 9 Великого Візиря і 96 Дати. В його родоводі присутній інбридинг у віддалених ступенях (VI, V-V, VII) на Темпельхютера.

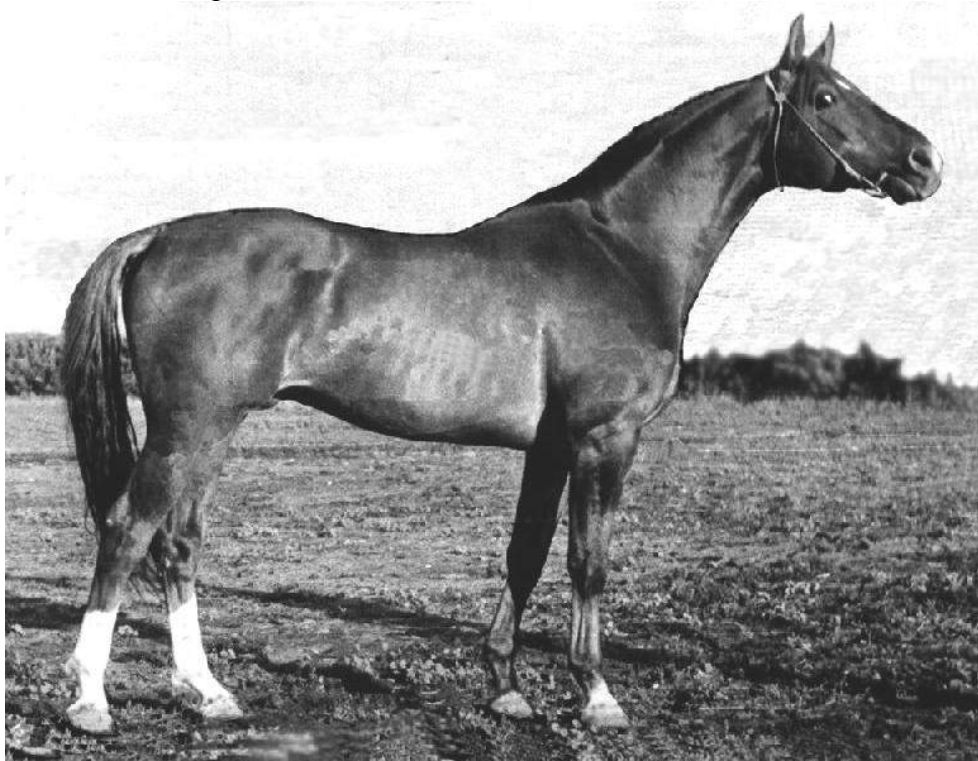

Рис. 3. Т 11 Водопад, руд., 1961 (9 Великий Візирь - 96 Дата).

Водопад успішно використовувався у 1964-1971 роках у Дніпропетровському кінному заводі, де від нього було одержано 68 потомків. Кращі діти Водопада одержані в англо-тракено-угорському та тракено-гановеро-угорському генеалогічних комплексах. Його син – 49 Гвинт, вор., 1970 (мати 61 Гвоздика) – основні продовжувачі лінії – використовувався в Лозівському кінному заводі; 163 Терапевт, гн., 1977 (м. 158 Тальма) – у кінному заводі «Орловщина»; Використовувались також інші сини Водопада: 81 Експерт, гн., 1977 (мати 226 Естрада); 143 Еквілібрист, руд., 1975 (м. 226 Естрада); Цвітник, руд., 1966 (м. 199 Цирсея),

Авіатор, т.-гн., 1976 (м. 17 Аргуна). В конкурі добре проявили себе Тайвань (м. 166 Тривога), 163 Терапевт (м. 158 Тальма), у триборстві – Гравьор (м. 64 Гондола). На час апробації в лінії було одержано більш ніж 160 потомків, з них 37 було відібрано у відтворювальний склад, у тому числі 10 жеребців і 27 кобил.

Споріднена група Т 109 Еола походить від вороного тракененського жеребця 1971 р.н. (27 Остряк 9 – 362 Етелька 69) (рис. 4). Представники спорідненої групи крупні, міцної конституції, з відмінними спортивними якостями (особливо у конкурі). Основні продовжувачі спорідненої групи – жеребеці 266 Зеравшан та 272 Малиш з гілки Отелло 21.

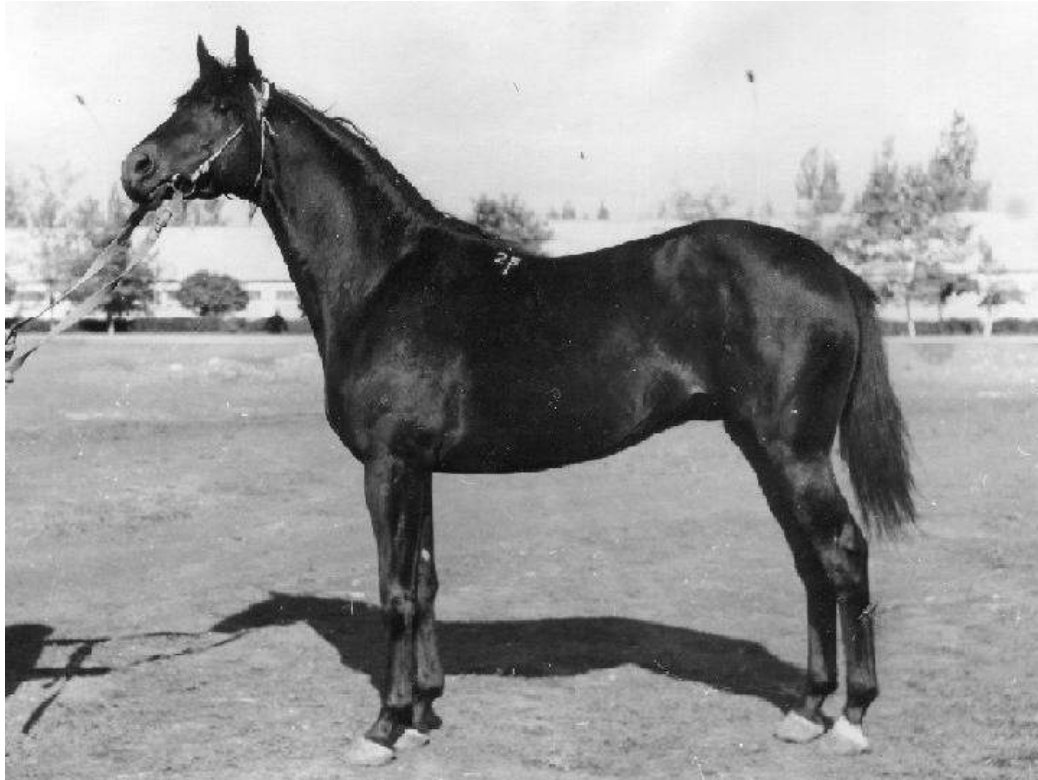

Рис. 4. Т 109 Еол, вор., 1971 (27 Остряк 9 – 362 Етелька 69).

Родоначальник лінії жеребець 2 Безпечний (рис. 5), народжений 1953 році в кінному заводі ім. Кірова, від російського верхового Букета та тракененської кобили Т 208 Пластик, інбредованої на Поларштурма (III-IV), внучки відомого у тракененській породі Ара рада, у свою чергу інбредованого на Оптімуса (III-III).

2 Безпечний характеризувався як дуже породний, у типі російської верхової породи жеребець, правильної будови, до 1960 року виступав у спорті, зарекомендував себе відмінним конкурним спортсменом. З 1960 року його використовували у Дніпропетровському кінному заводі № 65, а з 1963 року – в Олександрійському № 174. Потомство 2 Безпечного виявилось видатним за племінними і спортивними якостями, близько 90 % нащадків віднесені до класу «еліта» в умовах суворого відбору, 36 жеребців і 70 кобил було відібрано відтворювальний склад.

На час апробації породи у кінних заводах було одержано 534 нащадки лінії 2 Безпечного. З них до відтворювального складу було відібрано 55 жеребців і 110 кобил. Серед кращих синів Безпечного в українській верховій породі - 6 Збірник, 54 Інбар, 64 Миролуб, 48 Бронебой, 70 Разбор, 65 Мольберт, Безбрежний, 40 Ар-

шин, а в російській верховій – 16 Набег, 11 Імбирь, 70 Разбор. У кінному спорті виступали 49 дітей Безпечного і більш ніж 100 онуків.

Рис. 5. 2 Безпечний, вор., 1953 (Букет – Т 208 Пластик 53).

Важливу роль у формуванні української верхової породи зіграв родоначальник спорідненої групи Т 09 Хініна 73 (рис. 6) – гнідий тракено-угорський жеребець, народжений у 1951 році в кінному заводі ім. Кірова від тракеновського 50 Хеллеспонта I і угорської 079 Ігрушки 180. Хінін дав одну ставку з 10 лошат в Олександрійському кінному заводі і ще в трьох ставках 26 лошат в Деркульському кінному заводі. З синів Хініна виділені відомі жеребці-плідники: 43 Балхаш (м. Т 013 Балтика 14), 11 Тихвін (м. 160 Тіна).

Серед кобил лінії Хініна однією з найвидатніших у породі стала 193 Хохлатка (Т 09 Хінін 73 – 519 Хімія), яка отримала титули Чемпіонки і рекордистки на ВДНГ СРСР, випробувана у скачках у 2-3-річному віці, у 14 скачках 14 разів ставала переможницею, встановила ряд рекордів СРСР для коней напівкровних порід, стала основною продовжувачкою однойменної маточної родини 521 Хохлатки.

Аналіз походження кобил – родоначальниць маточних родин в українській верховій породі показав, що родоводи провідних з них побудовані на основі тракеновської породи (табл. 3). Найчисельніша маточна родина 159 Теми – дочки тракеновського жеребця Тайфуна, складає 13,2 % маток української верхової породи. Всього у породі кобил, що належать до маточних родин тракеновського походження – 37,9 %. Ці дані підтверджують попередні дослідження щодо розвитку маточних родин в українській верховій породі [11].

Рис. 6. Т 09 Хінін 73, гн., 1951 (Т 50 Хеллеспонт - 079 Ігрушка 180, угор.).

Таблиця 3

Аналіз походження кобил - родоначальниць маточних родин української верхової породи

Родоначальниця маточної родини	Походження	Кількість кобил	
		п	%
159 Тема, руд., 1952	Тайфун, трак. – Ігра, угор.	36	13,2
220 Еврика, руд., 1966	Т 11 Водопад 9, трак. – 567 Ельба, трак.-угор.	18	6,6
234 Азалія, руд., 1966	5 Залог, англо-угор.– 269 Армада 2, англо-трак.-угор.	12	4,4
277 Ава, руд., 1966	Т 11 Водопад 9, трак. – 237 Айва 13, сх.-прус.-угор.	7	2,6
17 Аргуна, т.-гн., 1962	Ч.в. 2677 Рум'янець – 247 Альфа, трак.-ган.-угор.	7	2,6
298 Бахрома, руд., 1952	Хазяїн, ч.в. – Бенгалія 14, трак.	6	2,2
Естрада, гн., 1949	Т 61 Ейнгард 3, трак. – Гарантія, угор.	6	2,2
275 Атмосфера, вор., 1970	Орнамент, трак. – 228 Аварія, трак.-угор.	5	1,8
Бібісія, руд., 1941	Тракененська порода	3	1,1
426 Одра, руд., 1971	Дудак, ганов. – 122 Опера, трак.-угор.	3	1,1
Всього кобил в родинах тракененського походження:		103	37,9
Всього кобил в породі:		272	100,0

За результатами оцінки жеребців, що використовувались у селекційному процесі у період 2005-2015 років, до відтворення коней української верхової породи було дібрано 199 жеребців-плідників, у тому числі 20 (10,1 %) – тракененської породи.

Аналізом родоводів коней, що брали участь у змаганнях міжнародного і національного рівня у період 2000-2015 років встановлено (табл. 4), що більшість коней з вибірки були чистопородними і походили з класичних ліній української верхової породи: Безпечного, Хобота, Гугенота, Хрусталя (52,0 %).

Таблиця 4

Оцінка жеребців-плідників за спортивною роботоздатністю потомства

Порода жеребця-плідника	Всього оцінено коней, гол.	З них переможців і призерів змагань з класичних видів кінного спорту, %				
		всього	міжнародного рівня		національного рівня	
			переможців	призерів	переможців	призерів
Українська верхова	66	51,6	7,6	3,0	51,5	37,9
Тракененська	26	20,5	11,5	3,8	61,2	23,1
Чистокровна верхова	36	21,9	14,7	2,9	35,3	47,1
Інші	2	1,6	-	-	100,0	-
В середньому:	128	100,0	10,2	3,1	50,0	36,7

Частка коней, одержаних від жеребців-плідників тракененської породи становила 20,5 %. Встановлено, що найбільша частка переможців змагань національного рівня – серед потомства тракененських жеребців (61,2 %). Частка переможців змагань міжнародного рівня найбільша серед коней, одержаних від жеребців чистокровної верхової породи (14,7 %).

Таким чином встановлено, що від початку створення до сучасного етапу удосконалення української верхової породи, значний вплив на неї здійснили коні тракененської породи.

Висновки:

1. При створенні української верхової породи та її удосконаленні на усіх етапах селекційної роботи ключову роль зіграли представники тракененської породи, що доведено аналізом родоводів коней та програм селекційної роботи з породою. На початок періоду апробації породи, коні української верхової породної групи належали до генеалогічних комплексів, побудованих переважно на тракененській основі.

2. Родоначальники генеалогічних ліній в українській верховій породі належать до тракененської породи (Т 54 Хобот 106, Т 11 Водопад, Т 109 Еол, Тайфун), а також є помісями першої генерації (2 Безпечний, Т 09 Хінін 73).

3. Аналіз походження кобил – родоначальниць маточних родин в українській верховій породі показав, що родоводи провідних з них побудовані на основі тракененської породи. У сучасному маточному складі породи 37,9 % кобил, що належать до маточних родин тракененського походження, з них найчисельніше є маточна родина 159 Теми (13,2 % маток).

4. У період 2005-2015 років до відтворення коней української верхової породи було дібрано 20 (10,1 %) жеребців-плідників тракененської породи. Частка

коней, одержаних від жеребців-плідників тракененської породи, що брали участь у змаганнях міжнародного і національного рівня у період 2000-2015 років становила 20,5 %. Найбільша частка переможців змагань національного рівня – серед потомства тракененських жеребців (61,2 %).

Бібліографічний список

1. Українська верхова порода / Д. А. Волков, І. В. Ткачова, О. М. Латка, В. В. Кунець, В. О. Пересада, О. О. Корнієнко, С. В. Лютих, К. В. Гданська, В. І. Россоха, Т. М. Ковальова, Г. М. Тур ;. Інститут тваринництва НААН. – Харків, 2015. – 218 с.
2. Чашкин И. Н. Современное состояние тракененской породы и методы ее совершенствования / И. Н. Чашкин, И. С. Шахова, Н. В. Дорофеева // Государственная племенная книга тракененской породы лошадей. – Москва, 1980. – Т. 2. – С. 7–38.
3. Teegen R. Analysis of a breeding program using the example of the Trakehner Breeding Association: Doctoral thesis. / R. Teegen. University Kiel. – 2008. – P. 12.
4. Teegen R. Population structure of the Trakehner Horse breed / R. Teegen, C. Edel, G. Thaller // *Animal*. – 2008. – № 3. – P. 6–15.
5. Демин В. А. Состояние и пути развития полукровного коневодства России : автореф. дис... доктора с.-х. наук : 06.02.10 / В. А. Демин. – Москва, 2011. – 43 с.
6. Волков Д. А., Латка О. М. Українська верхова порода коней / Д. А. Волков // Тваринництво України. – 1998. – № 5. – С. 17–18.
7. Волков Д. А. Державна книга племінних коней української верхової породи / Д. А. Волков, О. М. Латка, О. О. Новиков. – Київ : Арістей, 2008. – Т. VI. – 872 с.
8. Белан П. Я. Результаты и методы формирования украинского верховоупряжного типа лошадей (в конном заводе № 173) : дисс. ... канд. с.-х. наук 06.02.04 / П. Я. Белан. - Киев, 1956. – 281 с.
9. Волков Д. А. Украинская верховая порода лошадей / Д. А. Волков // Государственная племенная книга лошадей украинской верховой породной группы. – Киев, 1984. – Т. 2. – С. 5–29.
10. Ткачова І. В. Ефективність схрещування української верхової породи коней / І. В. Ткачова // Науково-технічний бюлетень Інституту тваринництва НААН. – Харків, 2018. № 120. – С. 140–151.
11. Ткачова І. В. Формування і розвиток маточних родин в українській верховій породі / І. В. Ткачова // Науково-технічний бюлетень Інституту тваринництва НААН. – Харків, 2018. – № 119. – С. 150–157.

References

1. Volkov, D. A., & Tkachova, I. V., Latka, O. M., Kunecz, V. V., Peresada, V. O., Korniyenko, O. O., Lyutyx, S. V., Gdans'ka, K. V., Rossoxa, V. I., Koval'ova, T. M., Tur, G. M. (2015). *Ukrainska verkhova poroda – Ukrainian upper breed* / Instytut tvarynnytstva NAAN. Kharkiv [in Ukrainian].
2. Chashkin, I. N., & Shahova, I. S., Dorofeeva, N. V. (1980). *Sovremennoe sostojanie trakenenskoj porody i metody ee sovershenstvovaniya. GPK trakenenskoj porody loshadej – The current state of the Trakehner breed and methods for its improvement*. Moskva, 2, 7–38 [in Russian].
3. Teegen, R. (2008). Analysis of a breeding program using the example of the Trakehner Breeding Association: Doctoral thesis. University Kiel.

4. Teegen R., & Edel C., Thaller G. (2008). Population structure of the Trakehner Horse breed. *Animal*, 3, 6–15.

5. Demin, V. A. (2011). Sostojanie i puti razvitija polukrovnogo konevodstva Rossii [State and ways of development of half-blood horse breeding in Russia]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian]. .

6. Volkov, D. A., & Latka, O. M. (1998). Ukraïns'ka verhova poroda konej. [Ukrainian upper horse breed]. *Tvarinnictvo Ukraini – Animal husbandry of Ukraine*, 5, 17–18 [in Ukraine].

7. Volkov, D. A., & Latka, O. M., Novikov, O. O. (2008). *Derzhavna kniga pleminnih konej Ukraïns'koï verhovoï porodi – State book of Ukrainian horse breeding horses*. Kiïv : Aristej, VI [in Ukraine].

8. Belan, P. Ja. (1956). Rezul'taty i metody formirovanija ukrainskogo verhovo-uprjazhnogo tipa loshadej (v konnom zavode № 173) – Results and methods for the formation of Ukrainian horse-riding type horses (in the stud number 173). *Extended abstract of candidate's thesis*. Kiev [in Russian].

9. Volkov, D. A. (1984). Ukrainskaja verhovaja poroda loshadej [Ukrainian horse breed horses]. *Gosudarstvennaja plemennaja kniga loshadej ukrainskoj verhovoï porodnoj gruppy – State breeding book of horses of the Ukrainian riding breed group*. Kiev, 2, 5–29 [in Russian].

10. Tkachova, I. V. (2018). Efektivnist' shreshhuvannja Ukraïns'koï verhovoï porodi konej [Efficiency of crossbreeding of Ukrainian horse breed]. *Naukovo-tekhnični biuleten Instytutu tvarynnystva NAAN – Scientific and technical bulletin of the Institute of Animal Science of NAAS*. Kharkiv, 120, 140–151 [in Ukraine].

11. Tkachova, I. V. (2018). Formuvannja i rozvytok matochnyh rodyn v Ukraïns'kij verhovij porodi [Formation and development of mother families in Ukrainian horse breed]. *Naukovo-tekhnični biuleten Instytutu tvarynnystva NAAN – Scientific and technical bulletin of the Institute of Animal Science of NAAS*. Kharkiv, 119, 150–157 [in Ukraine].

ВЛИЯНИЕ ТРАКЕНЕНСКОЙ ПОРОДЫ НА ФОРМИРОВАНИЕ УКРАИНСКОЙ ВЕРХОВОЙ ПОРОДЫ ЛОШАДЕЙ

Беликова К. В., Ткачева И. В., Кунец В. В., Институт животноводства НААН

Целью исследований было изучение влияния лошадей траккененской породы на формирование популяции украинской верховой породы с начала ее создания и на всех этапах селекционного усовершенствования.

Начало работы по выведению украинской верховой породной группы лошадей характеризуется испытанием различных вариантов скрещиваний, подбором качественного селекционного материала, в том числе производителей и кобыл траккененской породы. В дальнейшей работе увеличилась роль траккененских жеребцов.

На начало апробации половина кобыла маточного состава конных заводов были получены от скрещивания с траккененской породой. На время утверждения породы (1990 г.) увеличилось количество кобыл желаемых генеалогических комплексов: англо-русско-траккено-венгерского, англо-траккено-венгерского, англо-ганноверо-венгерского, англо-венгерского, которые в сумме составляли 76,1 %.

При закладывании генеалогических линий в украинской верховой породе значительную роль сыграли жеребцы-производители траккененской породы: Тайфун, Т 11 Водопад, Т 54 Хобот 106, Т 109 Эол, а также помесные: 2 Беспечный, Т 09 Хинин 73.

Анализ происхождения кобыл-родоначальниц маточных семейств в украинской верховой породе показал, что родословные ведущих из них построены на основе тракененской породы. Самое многочисленное маточное семейство 159 Темы – дочери тракененского жеребца Тайфуна, составляет 13,2 % маток украинской верховой породы. Всего в породе кобыл, принадлежащих к маточным семействам тракененского происхождения – 37,9 %.

По результатам оценки жеребцов, используемых в селекционном процессе в период 2005-2015 годов, к воспроизводству лошадей украинской верховой породы было подобрано 199 жеребцов-производителей, в том числе 20 (10,1 %) – тракененської породы.

Анализом родословных лошадей, участвовавших в соревнованиях международного и национального уровня в период 2000-2015 годов установлено, что большинство лошадей из выборки были чистопородными и происходили из классических линий украинской верховой породы: Беспечного, Хобота, Гугенота, Хрусталя (52,0 %).

Доля лошадей, полученных от жеребцов-производителей тракененской породы, составила 20,5 %. Установлено, что наибольшая доля победителей соревнований национального уровня – среди потомства тракененских жеребцов (61,2 %). Доля победителей соревнований международного уровня наибольшая среди лошадей, полученных от жеребцов чистокровной верховой породы (14,7 %).

Таким образом, установлено, что с начала создания до современного этапа усовершенствования украинской верховой породы, значительное влияние на нее оказали лошади тракененской породы.

Ключевые слова: лошади, украинская верховая порода, тракененская порода, генеалогические линии, маточные семейства, генеалогический комплекс.

THE INFLUENCE OF THE TRAKENEN BREED ON THE FORMATION OF THE UKRAINIAN WARBLOOD BREED HORSES

Belikova K. V., Tkachova I. V., Kunets V. V., Institute of animal Science of NAAS

The aim of the research was to the influence of Trakenen breed horses study on the formation of the Ukrainian Warmblood breed from the beginning of its creation and at all stages of breeding improvement.

The beginning of work of the Ukrainian Warmblood breed group of horses breeding is characterized by the different variants of crosses testing, high-quality breeding material selection, including producers and mares of Trakenen breed. In further work, the role of Trakenen breed stallions was increased.

At the beginning of testing half the Mare the uterine part of the horse plants were obtained from crosses with Trakenen breed. At the time of approval of the breed (1990) increased the number of mares the desired genealogical centres: Thoroughbred-Russian Warmblood-Trakenen-Hungarian, Thoroughbred-Trakenen-Hungarian, Thoroughbred-Hannover-Hungarian, Thoroughbred-Hungarian, which amounted to 76.1 percent.

When designing a genealogical lines in the Ukrainian Warmblood breed played a significant role stallions of the Trakenen breed: Typhoon, T 11 Vodopad, T 54 Khabot 106, T 109 Eol and crossbred: 2 Bezpechny, T 09 Khinin 73.

The analysis of the origin of mares-uterine ancestors of families in the Ukrainian Warmblood breed showed that the genealogies leading from them are built on the basis of Trakehner breed. The most numerous family 159 Tema – daughter Trakenen stallion Typhoon is 13.2 % mares of the Ukrainian Warmblood breed. Total in the breed of mares belonging to the mares family of Trakenen origin – 37.9 %.

The evaluation of stallions used in breeding process in the period 2005-2015, to reproduce horses of the Ukrainian riding breed was chosen 199 sires, including 20 (10,1 %) – Ukrainian Warmblood breed.

The analysis of pedigrees of horses participating in competitions of the international and national level in the period 2000-2015 established that the majority of horses from the sample were purebred and came from the classical lines of the Ukrainian horse breed: Bezpechny, Khobot, Huguenot, Khrustal (52.0 %).

The proportion of horses received from sires of the Trakehnen breed was 20.5 %. It is established that the largest proportion of the winners of the competitions at national level – among the offspring of stallions Trakehnen (61.2 %). The percentage of winners of international competitions among the greatest horses received from stallions of the thoroughbred riding breed (14.7 %).

Thus, it is established that from the beginning of creation to the modern stage of modernization of the Ukrainian Warmblood breed, the significant impact it has had horses of Trakehner breed.

Key words: horses, Ukrainian Warmblood breed, Trakehnen breed, genealogical lines, mares family.

DOI 10.32900/2312-8402-2019-121-75-86

УДК 631.127.1.082

МАСТЬ І ЖВАВІСТЬ КОНЕЙ ОРЛОВСЬКОЇ РИСИСТОЇ ПОРОДИ

Буренко А. В., асп.,

Гопка Б. М., к. с.-г. н., професор

Національний університет біоресурсів та природокористування України

Викладено динаміку співвідношення мастей у коней орловської рисистої породи впродовж останніх 85-90 років, записаних до державної книги племінних коней в різні часи, а також тих, що ввійшли до класу 2 хв.10 сек. та 2 хв. 5 сек.

Співвідношення мастей коней орловської рисистої породи доволі істотно змінилося. Це зумовлено тим, що ще з дореволюційних часів були в моді коні вороної масті. З часом популярнішими стали коні сірої масті як більш привабливіші візуально. Цьому сприяли їх арабізована голова і тип тілобудови.

Визначено, що з 1935 по 2017 роки доля коней сірої масті істотно зросла – з 37 до 51 %, або в 1,6 рази. Проте, кількість орловських рисаків, записаних до державної книги племінних коней, істотно зменшилася: жеребців – у 8,8, а кобил в 4 рази.

Орловські рисаки класу 2.10 істотно не різняться за співвідношенням мастей. З 2166 голів, записаних до каталогу (станом на 01.01.2013) сірих жеребців і кобил було 54,6 %, гнідих – 27,2 %, вороних 15,2 % і рудих 3 %.

Одні дослідники стверджували, що генетично сіра масть пов'язана з проявом високої роботоздатності у коней швидкоалюрних порід, інші вважали – що гніда.

Зібраний і проаналізований матеріал свідчить, що серед орловських рисаків класу 2.05 різних мастей істотної різниці за жвавистю на 1600 метрів не існує. Проте, 12 гнідих орловців класу 2.05, в лінії Барчука мають середній вік встановлення рекорду 4,83, що становить 4,4 %. Десять вороних орловських ри-